Työ ja turva -osasto/MH/ea 12.2.2018

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
TyV@eduskunta.fi

HE189/2017 Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työsopimuslain 13 luvun 6 §:n, kunnallisesta viranhaltijasta annetun lain 22 §:n ja valtion virkamieslain 32 §:n muuttamisesta

Pyydettynä lausuntonaan Suomen Ammattiliittojen keskusjärjestö SAK ry esittää kunnioittaen seuraavaa.

Yleistä

SAK pitää oppisopimuksen käytön lisäämistä sinänsä erittäin kannatettavana. Hallituksen esittämä keino tavoitteen saavuttamiseksi ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukainen eikä oikeasuhtainen. Se sisältää useita periaatteellisia ja lainsäädännöllisiä ongelmia. Oppisopimuksen käyttöä on syytä edistää, mutta ei jo valmiiksi työsuhteissa olevien kustannuksella. Nyt esitetyn muutoksen haitat ovat huomattavasti hyötyjä suuremmat. Perustelemme näkemystämme seuraavasti.

Oppisopimusten vähäisyys tietyillä aloilla ei ole johtunut työnantajan lisätyön tarjoamisvelvollisuudesta tai takaisinottamisvelvollisuudesta, vaan oppilaitospohjaisen ja oppimissopimuskoulutuksen erilaisista rahoitusmalleista. Vuoden 2018 alussa voimaan tullut ammatillisen koulutuksen reformi toi molemmat koulutusmuodot saman rahoituksen piiriin ja tämä helpottaa ja todennäköisesti lisää oppisopimukseen siirtymistä myös koulutussopimuksesta.

Esitys ristiriidassa työlainsäädännön perusteiden kanssa

Suomessa kuten myös Euroopan unionissa tavoitteena ovat paremmat työsuhteet. Käytännössä tämän täytyy tarkoittaa muun muassa vakituisten ja kokoaikaisten työsuhteiden lisääntymistä. Työsopimuslain 1 luvun 2 §:n 3 momentin mukaan vakituinen työsuhde on pääsääntö. Vaikka vastaavaa ei ole työajan pituudesta suoraan laissa säädetty, kokoaikainen työ on lainsäätäjän mukaan ensisijainen. Tämä ilmenee työsopimuslain 2 luvun 5 §:stä, jonka mukaan lisätyötä on tarjottava ensi sijaisesti sitä haluavalle osa-aikaiselle, jos se on mahdollista. Lisätyötä koskevasta säännöksestä ilmenee myös sopimussuhteeseen kuuluva lojaliteettivelvollisuus. Lojaliteettivelvollisuus ilmenee myös työsopimuslain takaisinottosäännöksestä. Työtä on tarjottava sille, jonka kanssa on tai on ollut sopimussuhde. Nyt kuitenkin sekä kokoaikaisen työn ensisijaisuutta että lojaliteettivelvollisuutta esitetään romutettavaksi ilman, että esityksessä on pystytty mitenkään perustelemaan tai esittämään laskelmia muutoksen väitetyistä myönteisistä vaikutuksista. Esityksen kielteisiä vaikutuksia on sen sijaan käsitelty varsin kattavasti ja uskottavasti.

Osa-aikatyödirektiivin (97/81/EY) osana olevan puitesopimuksen 5 lausekkeen 3 kohdan b alakohdan mukaan työnantajien olisi mahdollisuuksien mukaan otettava huomioon työntekijöiden pyynnöt siirtyä osa-aikatyöstä kokoaikatyöhön tai lisätä työaikaansa, jos sellainen mahdollisuus ilmaantuu. Käsitettä ”mahdollisuuksien mukaan” on hallituksen esityksessä tulkittu niin, että kansallinen lainsäätäjä saa määrätä rajoituksista haluamallaan tavalla. SAK:n käsityksen mukaan näin ei ole, vaan sanaparilla viitataan työnantajan tosiasiallisiin mahdollisuuksiin tarjota työtä. Esimerkkinä tällaisesta on tilanne, jossa lisätyötä on tarjolla sellaisena aikana, jolloin jo töissä oleva työntekijä ei voi sitä omien työvuorojensa vuoksi tehdä. Tällöin työnantajalla ei ole mahdollisuutta eikä velvollisuutta tarjota lisätyötä osa-aikaiselle työntekijälle. Säännöksen konditionaali ei tätä muuksi muuta, kun otetaan huomioon koko puitesopimuksen tarkoitus.

Osa-aikatyö ei estä oppisopimusta nykyäänkään

Hallituksen esityksen tavoitteena on saada lisää oppisopimuspaikkoja myös niille aloille, joilla on osa-aikaisia työntekijöitä ja jotka ovat irtisanoneet työntekijöitään taloudellisista ja tuotannollisista syistä. Esityksessä näytetään lähdettävän siitä, että osa-aikatyö estää aina oppisopimuksen. Näinhän ei suinkaan ole. On mahdollista, että kukaan osa-aikaisista ei halua lisätyötä tai että lisätyö ei ole sellaista työtä, jota työsopimuslain mukaan pitäisi tarjota osa-aikaiselle työntekijälle. Lisätyön tarjoamisvelvollisuus on ratkaistava tapauskohtaisesti. Tämä ilmenee myös tapauksesta KKO 2017:4, mihin hallitus näyttää esityksensä perustavan. Kyseinen tapaus on ratkaistu siinä ilmenneiden tosiasioiden perusteella (kohdat 15 ja 16). Tapauksessa KKO 2010:5 lisätyötä ei tarvinnut tarjota osa-aikaisille työntekijöille. Osa-aikatyötä selvittäneen työryhmän muistiossa (Työ ja yrittäjyys 6/2013, s. 7 - 8) todetaankin, että ajalliset ja paikalliset syyt voivat rajata osan tai kaikki osa-aikaiset lisätyön tarjoamisvelvollisuuden ulkopuolelle.

Negatiiviset vaikutukset toimeentuloon, tasa-arvoon ja henkilöstökoulutukseen

Esityksessä ja sen perusteluissa ei huomioida mitenkään palveluksessa olevan henkilöstön koulutustarvetta. Laissa yhteistoiminnasta yrityksistä (16 §) on säädetty henkilöstö- ja koulutussuunnitelmasta. Suunnitelmassa pitää arvioida koko henkilöstön osaamisen tarpeita ja siinä tapahtuvia muutoksia. Esitys on ristiriidassa yhteistoimintalainsäädännön kanssa. Aloilla, joilla on tavallista enemmän osa-aikaisia työntekijöitä, työskentelee paljon työntekijöitä, joilla puuttuu alalle soveltuva tutkinto. Toteutuessaan esitys voi merkitä sitä, että omille työntekijöille ei enää tarjota oppisopimusmahdollisuutta.

Työ ja turva -osasto/MH/ea 12.2.2018

Hallituksen esitys lisäisi toteutuessaan silpputyön määrää, koska työnantajan ei enää tarvitsisi tarjota osa-aikaiselle lisätyötä. Vastentahtoinen osa-aikatyö merkitsee usein toimeentulo-ongelmia ja köyhyyttä, mikä esityksessäkin tunnustetaan. Hallituksen esityksellä olisi toteutuessaan myös kielteisiä tasa-arvovaikutuksia, koska osa-aikatyötä tekee enemmän naisia kuin miehiä. Tämä ilmenee myös itse esityksestä. Muutoinkin esityksen myönteiset vaikutukset arvioidaan rajallisiksi. Herää kysymys, miksi tällaista muutosta esitetään, jos hallitus itsekin on sitä mieltä, että esityksellä ei ole myönteisiä vaikutuksia.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Lisätiedot: koulutus- ja työllisyysasioiden päällikkö Mikko Heinikoski, SAK ry, mikko.heinikoski@sak.fi